
KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

TÁVOZÓBAN

Podolszki József: *At*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1988

Ki ne emlékezne a nyolcvanas évek első felére, amikor Podolszki József csaknem egész literatúránknak hadat üzent? A valóságirodalom által pontosan soha le nem írt eszménye nevében előbb a *Hida* rohamozta meg, később az *Új Szimposion* hadakozott, s amúgy menet közben egyéneket is megperzselt, kikről feltételezte, hogy céljait keresztetik. Olyan időszak volt ez, melyben átmenetileg összes szellemi energiáját kifelé irányította, abban a reményben, hogy irodalmunk megújulásáért vívott, végsőkig kiélezett harca meghozza majd lelkének annyira vágyott egyensúlyát. Nem tudni, meddig tartózkodhatott volna a kizárólagosság térségén, annyi azonban bizonyos, hogy az évtized derekán a közeli elmúlás élménye mélyreható változásokat gerjesztett eszmélkedésében. Rájött, hogy a középpontban levés jóre délibáb csupán, hiszen létünket és cselekedeteinket a teljes viszonylagosság határozza meg. A létbeli kiszolgáltatottság vált alapvető élménvvé, az a fajta mulandóságtudat, melyet Marcus Aurelius, a jóemlékezetű római császár így fogalmazott meg évszázadokkal ezelőtt: „Arasznyi az ember élete, arasznyi az a földzug, ahol él, de arasznyi a legtovább fennmaradó hírnév is. Hiszen a hírnevet gyorsan pusztuló emberféreg egymást felváltó nemzedékei hordozzák, ezek pedig még önmagukat sem ismerik, nemhogy arról tudnának, aki már régen meghalt.”

S az egyetemes idő áramában Podolszki József egy másik fontos mozanatra is ráértett. Arra nevezetesen, hogy az emberiség, minden felhalmozott tudása s költők által fennen hirdetett nagysága ellenére, végső fokon önmagukra utalt egyedek szomorú összessége csupán, melyet véletlenül sem szabad egyoldalúan megalázókra és megalázottakra bontani. „Vérzik és sebez, ami él” — írja egyik szép prózaverseben Sinkó Ervin, s a jelek szerint rövid élete alkonyán Podolszki József is mélyen átélte ennek a ténynek lelket könnyítő dialektikáját. Ha nem sokkal korábban még úgy találta, hogy mindennapi csatározásai során környezete már-már összeesküvésszerűen ellene van, s épp ezért abszolútizálnia kell tulajdon igazságait, most, a határmezsgyén, honnan már se visszafelé, se

előre nem kínálkozott számára út, fokról fokra fölszabadította gondolatvilágát, s olyan hangulatoknak, érzelmeknek is áldozni kívánt, melyeket azelőtt avítottaknak, meghaladtaknak, értelmetleneknek vélt.

Ez a folyamat, amely természetesen nem egyenes vonalú és nem töretlen ívű, jól megfigyelhető *Át* címen megjelent posztumusz kötetében. Bár versei zömét nem keltezte, valószínűnek látszik, hogy a kézirat kiadásakor a válogató Tari István az időrendiség elvét is szem előtt tartotta. A ciklusok egymásutánja ugyanis arról tanúskodik, hogy a költő a külsőleges, részben még szerepvállaló tájékozódás felől indul, s csak átmenetek után érkezik el a bensőséges kivételes pillanataiig. A laza, prózába hajló kötetnyitó vers még a külvilág aktív visszajelzését igényli, akár a *Vigasztalan* című ciklus, ám ebben már újabb élményeinek fragmentumai is megfigyelhetők. Hosszú versmondásokat görgetve, itt még mindig mesél, még mindig helyzetének koordinátáit jelöli meg, a „nincs-már-menedék napok” léghuzatában azonban az ígéretek semmis voltát is pontosan érzékeli, s József Attilára emlékeztető módon könyököl a „múló világmindenség ablakába”.

A nagyobb fokú elszakadás jelzereit a *Honkeresőben* kínálja. Ebben a ciklusban Podolszki, annak ellenére, hogy nosztalgikusan a „szintén megalázottak” együttérzésére számít eléggé egyoldalúan, már a „semmibe hulló szavak” fölött is eltöpreng, s az „összerokadt régi vágyak” kopár tájain a „szavakon túli mozdulat” egyetlen bizonyosságát szeretné elérni, mi több, az „összevissza beszélés” hálójában önnön vétkeivel is szembenéz. Fogyóban, leépülőben vannak immár költői eszközei, tudata a legbelső körökig hátrál vissza, paradox módon mégis épp ez a befelé tartás eredményezi a kötet maradandónak látszó, hordalékmentes verseit.

E tekintetben mindenekelőtt mediterrán dalai érdemelnek figyelmet, melyek végsőkéig fokozódó szorongásból sarjadtak. Szorongott, mert távol került az egyébként nem sokra becsült szülőföldtől, s attól a néhány embertől, akit még szeretett, szorongott, mert a tengermellék, bármennyire vonzotta is, mégiscsak ottani gyökértelenségét tudatosította, s végül szorongott, mert a világbeli hontalanság után már a létbeli hontalanság napjait is élte. Tovább nem súlyosodhat terheket cipelt, ám ennek ellenére a ciklusban mégsem a „haj nekem” búbanat változatait állította elő. Ellenkezőleg, minden szellemi erejét összeszedve, a hűvös, mértéktartó szemléldésre hagyatkozott, s így a dalok nagy hatásfokát valójában a sorok mögött lappangó, ki nem mondott érzelmek biztosítják. „Erre lent tavasz van. / Igaz nem rügyeznek a fák, / de hát miért is sietnének az örökzöld fenyők, / s miért akarnának az ősi pálmák ' teherbe esni épp a tavasztól: / előttük nyitott a világ” — írja már az első dalban, s ez a rejtőzködő, finom elégikusság az egész ciklust áthatja. A mediterrán világ el nem mosható azonossága, az egymáshoz ütődő fahasábok döntése, a tenger örökös zúgásának rekedt harangszava egyaránt a lírai én teljes idegenségét, távolletését, már-már túljutottságát emeli ki, mégpedig a kiváltó okok és következményeik közvetlen feltárása nélkül.

Ennek jelentőségét akkor érzékelhetjük, ha a *Mediterrán dalok* után pl. a *Magas szeleken* című versig lapozunk előre, melyet így indít a költő: „Itt reszketek a világmindenségben / és sírok is / mint kinek / nincs más fegyvere / saját elpergő könnyein kívül”. Meghökkenítő sorok, kétségkívül, kiváltképp ha olvasásuk alatt Podolszki József pályájára is asszociálunk, a túl erős fényben fürdő helyzetkép azonban mégis kevesebbet mond, mint azok a versei, melyekben úgyszintén a világmindenségben vacog, és úgyszintén sír, csak éppen láthatatlanul.

Nem tudok szabadulni a gondolatától, hogy költői tehetségét Podolszki József akkor bonthatta volna ki igazán, még több maradandó verset hozva létre, ha azok az élmények és felismerések, melyek alkotómunkássága utolsó periódusát gazdagítják, már korábban lírája felhajtó erejét képezhetnék volna. Ha szellemileg előbb élte volna meg mindazt, amit utóbb a kényszer lobbantott föl nála — nem hagyva időt a kiteljesedésre. Ettől függetlenül nyilvánvaló, hogy posztumusz kötetét nem halála szépti meg, hanem amit a halál ellenében felmutatott.

UTASI Csaba

KULTÚRHUMORESZKEK

Vukovics Géza: *Varázsszem*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1988

Tudom, nem kevesen vagyunk, kik még középiskolás diákként vagy egyetemistaként a Varázsszemmel kezdtük a vasárnapi Magyar Szó olvasását. S jóleső olvasmányemlékként raktározódtak el bennünk Vukovics Géza tárcái, melyeknek nem témáit jegyeztük meg, nem tartalmuk maradt meg bennünk, ezt másnap vagy egy hét múlva már elfelejtettük, hanem érdekes kultúrhistoriai adatait szerettük, meg a szellemességét, friss nyelvét. Éreztük, nem mély írások, illetve csupán annyira mélyek, amennyire a hírlapírás jellege és természete megkívánja és megengedi. Művelt, okos csevegést folytatott Vukovics Géza olvasóival. Írásait frissítőnek tekintettük, mint a reggeli kávé a félig átaludt éjszaka után, vagy egy korsó csapolt hideg sört a nyári melegben. Élveztük. Kellemes, szórakoztató és hasznos is volt olvasni a Varázsszemet, mert valami apróságot mindig lehetett tanulni belőle, ha mást nem, hát egy ismeretlen szerzőre vagy műre hívta fel a figyelmünket. Jócskán más időket élünk ma, keményebbeket, nehezebbeket, az újság is változott, egyre ritkábbak a Varázsszemhez hasonló „színes” írások, szellemes cikkek a lap(ok)ban. A mai fiatal olvasók, s nemcsak a fiatalok, nem igénylik őket. Vagy inkább arról van szó, hogy nincs, aki ilyeneket írna?

Vukovics Géza „varázsszemével” folytatója lett a legjobb magyar hírlapi hagyománynak, amelynek szerves része volt az első világháború előtti és a két háború közötti itteni magyar sajtó (Milkó Izidor, Braun